

GIORGI SORDIA

OSZÉTOK GRÚZIÁBAN - A 2008-AS HÁBORÚ UTÁN*

A 2008. augusztusi háború következményeként Dél-Oszétia demográfiai képe teljesen megváltozott. Miután a grúz hatóságok elvesztették közigazgatási, területi ellenőrzésüket a Didi- és Patara Liakhvi-szorosok, illetve Akhagori körzet felett,** e területek lakosságának többsége, beleértve Didi- és Patara Liakhvi-szorosok teljes népességét, kénytelen volt elhagyni otthonát. A konfliktuszóna melletti területek demográfiai struktúrája is jelentősen megváltozott. 2008 szeptemberében a konfliktus körzetéből – beleértve Sida Kartli (Shida Kartli) régiót is – a lakóhelyüket kényszerből elhagyók (IDP) száma meghaladta a 127 000 főt.¹ Az Oroszország és Grúzia közötti fegyverszüneti megállapodás megkötése és az orosz csapatok térségből történő kivonása után, Dél-Oszétia autonóm körzet közigazgatási határain kívül a lakóhelyüket kényszerből elhagyók nagy része hazatért. Mindazonáltal Didi és Patara Liakhvi teljes grúz etnikumú lakossága, akárcsak több ezer grúz az Akhagori körzetből, továbbra is belföldi menekültként él. A Menekültügyi és Elszállásolási Minisztérium hivatalos adatai szerint az augusztusi háború után (a Felső-Abháziából elköltöztetett személyeket nem számolva) a lakóhelyüket kényszerből elhagyók száma jelenleg 24 729 fő.²

Az augusztusi háború után sok grúzai és külföldi média széles körben beszámolt az oszétok elnyomásáról és elűzéséről, számos politikai spekulációt táplálva ezzel. A különböző, egymásnak ellentmondó beszámolók terjedése arra vezette az ECMI-t,³ hogy tanulmányozza ezt a kérdést, és egy ku-

* A grúzok elvárják, hogy Grúziát idegen nyelveken is Georgiának nevezzék, azonban ez a magyar helyesírásban nem honosodott még meg, így itt is a Grúzia elnevezést használjuk (a Ford.). A tanulmány az ECMI grúzai irodájának kutatási eredményeire épül a szövegben hivatkozott táblázatok terjedelmük miatt az ECMI honlapján érhetőek el: <http://www.ecmi.de/download/working_paper_45_en.pdf> (letöltve 2010. 06. 02.)

** A magyar helyesírás szabályai szerint a tanulmányban a grúzai helységnevek magyar kiejtés szerinti átírásban jelennek meg, ugyanakkor a *mellékelt térkép* (L. 127. p.) értelmezésének megkönnyítése érdekében zárójelben az angol átírást is közöljük; ahol a kettő között nincs különbség, ott a helységnév csak egy alakban jelenik meg. A magyar elnevezéssel is rendelkező földrajzi neveket, például Tbiliszi, a magyarul meghonosodott formában használjuk. (A Ford.)

atás keretében keressen választ az olyan égető kérdésekre, mint az augusztusi háború hatása a grúz-oszét kapcsolatokra, avagy miként változtatta meg a háború Grúzia oszétok lakta területeinek demográfiai egyensúlyát, milyen demográfiai és migrációs minták uralkodnak a mai politikai körülmények között és hogyan érintette az augusztusi háború a grúziai oszétok helyzetét. A kutatás kezdeti stádiumában úgy terveztük, hogy a konfliktuszóna közvetlen szomszédságában lévő Sida Kartli (Shida Kartli) régióban tanulmányozzuk az interetnikus kapcsolatokat. Azonban, ahogy a projekt nőtt, kiterjesztettük azt Grúzia minden olyan területére, ahol a legfrissebb (2002-es) népszámlálás szerint oszét etnikumú lakosság él. Amellett, hogy ez segítette megvalósítani a fent említett kutatási célokat, arra is lehetőséget adott nekünk, hogy községenként nagyjából meghatározzuk és a 2002-es népszámlálási adatokkal egybevessük az oszétek lélekszámát. A mellékelt térkép, amely a grúziai oszétek területi elhelyezkedését mutatja, ezeken az adatokon alapul. Bizonyos feltételek, mint a grúz nyelvtudás, az anyanyelvtudás, önmeghatározás és családnév-végződés (oszét vagy orosz) alapján az oszétek grúziai integrációjának mértékéről is sikerült képet kapnunk.⁴ Ez a tanulmány tehát kifejezetten a grúziai oszét lakosság mai helyzetével foglalkozik és a történelmi összefüggések kérdéseit mellőzi.⁵

A kutatásra 2008 novembere és 2009 júniusa között került sor, a kutatási eredmények teljes egészében a terepmunka során összegyűjtött információkra épülnek. Ennek során minden olyan régióba ellátogattunk, ahol oszétek laknak, beleértve tisztán oszét falvakat, vegyes lakosságú falvakat (grúz-oszét, grúz-oszét-azeri), és a szomszédos grúz és azeri falvakat. Összesen 46 falut látogattunk meg, név szerint: Kveda Szavszvebi (Kveda Savsvebi), Tszitelubáni (Tsitelubani), Didi Khurvaleti, Tedotszminda (Tedotsminda), Variáni, Agaiani, Szakadagianó (Sakadagianó), Gamdliszkaró (Gamdliszkaró), Kvemo Rene, Karapila, Natszreti (Natszeti), Karaleti, Tkviavi, Kere, Brotszleti (Brotszeti), Ergneti, Kvemo Nikozi, Zemo Nikozi, Kintszviszi (Kintsvisi), Zguderi, Elbakiani, Takhtiszdzsiri (Takhtiszdziri), Dvani, Tvaurebi, Khviti, Goraka, Vake, Pantiani (Siida Kartli régió); Picskhováni (Pichkhovani), Argokhi, Dzsugáni (Jugaani), Tszitszikántszeri (Tsitsikaantseri), Kitáni (Kitaani), Aresperáni (Areshperani), Pona (Kakheti régió); Kodisztckáro (Kodistskaró), Kvemo Suakhevi (Kvemo Shuakhevi), Zemo Suakhevi (Zemo Shuakhevi), Tszitszamuri (Tsitsamuri), Karkusáni (Karkushaani), Akhali Burguli, Dzveli Burguli, Lamovani, Kobi and Okrokana (Mtskheta-Mtianeti régió); Didi Mitarbi (Számtszke-Dzsavakéti (Samtskhe-Javakheti) régió).

Összesen 250 egyénnel készült személyes interjú, ezenkívül Aresperáni (Areshperani), Picskhováni (Pichkhovani), Tszitelubáni (Tsitelubani), Elbakiani és Zemo Suakhevi (Zemo Shuakhevi) falvakban öt fókuszcsoportos beszélgetésre is sor került. A kutatás kezdeti szakaszában, a kutatási terü-

let meghatározása érdekében a grúziai oszétok áttelepüléséről, számáról szóló népszámlálási, statisztikai adatokat a Statisztikai Hivataltól szereztük be. Ezen adatok alapján a falvakat különböző kategóriák szerint válogattuk ki: így bekerültek oszét–grúz vegyes lakosságú, oszét–azeri vegyes lakosságú és tisztán oszét, tisztán azeri falvak is. A falubeli forrásközlőket véletlenszerűen válogattuk ki, de minden faluból legalább öt, eltérő életkorú és nemű személy bekerült a fókuszba.

Demográfia és az oszétok lakóterülete Grúziában

Hagyományosan az oszétok az egyik legnépesebb etnikai csoportot alkotják Grúziában. Az utolsó szovjet népszámlálás 1989-ben felvett adatai szerint 164 055 fő vallotta magát oszétnek, és közülük 98 823-an a korábbi Dél-Oszétia autonóm régió kivételével laktak. Ez a szám jelentősen csökkent a '90-es évek etnikai konfliktusai miatt, amikor a Grúzia különböző régióiban élő oszétokat vagy kényszerrel kitelepítették, vagy olyan körülményeket teremtettek számukra, hogy végül a lakóhelyük elhagyására kényszerüljenek és Oroszországban, főként Észak-Oszétiában telepedjenek le. A 2002-es népszámlálási adatok szerint Dél-Oszétia területén kívül az oszétok száma 38 028 fő volt,⁶ akik Grúzia hét régiójában, 132 faluban laktak, bár az oszétok főleg Sida Kartli (Shida Kartli), Kakheti és Mtskheta-Mtianeti régiókban koncentráálódtak.

1. táblázat

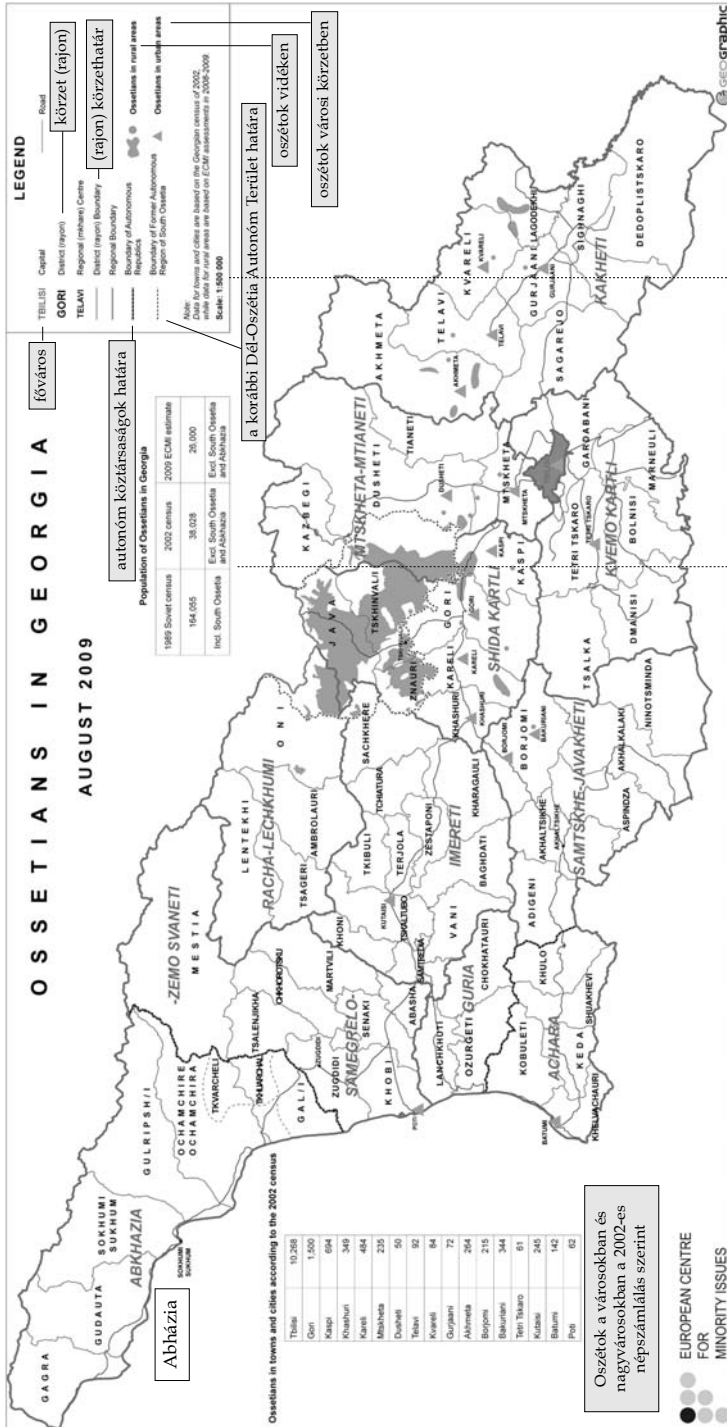
Oszét falvak száma régiók szerint, a 2002-es népszámlálási adatok alapján

Régió	Falvak száma
Sida Kartli (Shida Kartli)	59
Kakheti	37
Számtszke-Dzsavakéti (Samtskhe-Javakheti)	1
Mtskheta-Mtianeti (kivéve Akhgori kerület) ⁷	27
Kvemo Kartli	5
Imereti	1
Racsa-Leckumi (Racha-Lechkhumi)	2
Azon falvak száma, amelyekben oszét lakosság él (kivéve Akhgori körzet)	132

A falvakon kívül jelentős számban élnek oszétok Grúzia nagyvárosaiban és körzetközpontjaiban is.

Értékelésünk szerint az oszétok lélekszáma jelentősen csökkent 2002 óta. Az oszét falvakban végzett interjúkból szerzett információk alapján a falusi

Oszétek Grúziában (2009. augusztus)

A városokra és városi körzetekre vonatkozó adatok a 2002-es grúziai népszámlálás adataira épülnek, míg a vidéki területek adatai az ECMI 2008-2009-es összeállításának adataira

Oszétek lélekszáma Grúziában (fő)		
1989-es szovjet népszámlálás	2002-es népszámlálás	2009-es ECMI-becslés
164 055	38 028	26 000
Del-Oszétiával együtt	Del-Oszétia és Abházia nélkül	Del-Oszétia és Abházia nélkül

Oszétek a városokban és nagyvárosokban a 2002-es népszámlálás szerint

2. táblázat
Oszétok lélekszáma a városokban és
kerületi központokban, a 2002-es
népszámlálási adatok alapján

Tbiliszi (Tbilisi)	10 268
Gori	1500
Kaszpi (Kaspi)	694
Khasuri (Khashuri)	349
Kareli	484
Mtskheta	235
Duseti (Dusheti)	50
Telavi	92
Kvareli	84
Gurdzsáni (Gurjaani)	72
Akhmeta	264
Bordzsomi (Borjomi)	215
Bakuriani	344
Tetri Tszkáró	61
Kutaisi	245
Batumi	142
Poti	62

oszét népesség jelenleg, becslésünk szerint, nem haladja meg a 10 ezer főt, míg a 2002-es népszámlálás 22 ezer főre becsülte ezt a közösséget. Sajnálatos módon nehéz volt hasonló becsléseket végezni a városokban lakó oszétokról, mivel amíg faluhelyen az oszétok egy tömbben laknak, addig a városokban jóval szétszórtabban élnek. Így a városi oszét lakosság létszámát a 2002-es hivatalos népszámlálás adatai alapján becsülhetjük meg, amely szerint akkor 16 ezer oszét lakott városban. Azt feltételezhetjük, hogy a falvak lakosságával ellentétben, ez a szám nem változott jelentősen 2002 óta, egyrészt azért, mert a városi lakosság életkörülményei jobbak, és ennek megfelelően kevesebb ok van a lakhely elhagyására, másfelől pedig a falvaikat elhagyó oszétok jellemzően a közeli városokba költöztek, azoknak a helyére, akik 2002–2009 között a városokból Oroszországba költöztek. Így, ha saját vidéki adatokra vonatkozó becslésünket hozzá-

adjuk a 2002-es népszámlálás szerinti városi oszét népesség számához, akkor arra jutunk, hogy körülbelül 26 ezer oszét él ma Grúziában.⁸

3. táblázat
Oszétok Grúziában

1989-es szovjet népszámlálás	2002-es népszámlálás	2009-es ECMI-becslés
164 000 fő	38 028 fő	26 000 fő

Sida Kartli (Shida Kartli) régióban 59 faluban élnek oszétok Gori, Kaszpi (Kaspi), Kareli és Khasuri (Khashuri) körzetekben. Azonban vizsgálódásaink eredményképpen, a helyi lakosságtól szerzett információk alapján, az oszétok lényegében 17 faluban élnek.⁹ A terepmunkánk során egyértelművé vált, hogy a 2002-es népszámlálás egyes esetekben nem tükrözi a valós demográfiai képet. Számos faluban az oszétok számát alábecsülték: ez volt a helyzet egyebek mellett például Tszitelubáni (Tsitelubani), Natszeti (Natsreti), Kintsvizsi (Kintsvisi), Elbakiani, Gamdliszkaró (Gamdlisckaro) falvakban. Azonban nem szabad azt gondolnunk, hogy az oszétok számának alulbecslése direkt politikai szándék eredménye lett volna. Sida Kartli (Shida Kartli) régióban élő oszétok túlnyomó többségének neve grúz végződésű és ez okot

adhatott arra, hogy a népszámlálási kérdőíveken grúzként jegyezzék fel őket; ráadásul a kulturális asszimiláció miatt az oszétok jelentős részének úgy tűnik, nem sérelmes, hogy grúzként tartsák nyilván őket. Kutatásunk során tapasztaltuk, hogy az oszétok minden különösebb fenntartás nélkül önként grúzként regisztráltatták magukat.

Kakheti régióban 37 faluban laknak oszétok, terepmunkánk során azonban azt észleltük, hogy csak 12 faluban élnek jelentősebb tömbben (azaz 60% feletti arányban), név szerint: Dzsugáni (Jugaani) (Telavi körzet), Argokhi, Picskhováni (Pichkhovani), Koreti (Akhmeta körzet), Kitáni (Kitaani) (Gurdzsáni (Gurjaani) körzet), Aresperáni (Areshperani), Zemo Bolkvi, Pona, Dona, Kvemo Khecsili (Kvemo Khechili), Zemo Khecsili (Zemo Khechili) (Lagodekhi körzet) és Tszitszikántszeri (Tsitsikaantseri) (Kvareli körzet). Hagyományosan a Pankiszi-szoros számos falujában is él oszét lakosság; Kvemo Khalatszáni (Kvemo Khalatsani), Tszinubáni (Tsinubani), Dumaszturi (Dumasturi) és Kutszakhata (Kutsakhta) községeket mindig is oszét falvaknak tekintették és ma is ekként tartják számon, annak ellenére, hogy a '90-es években az oszétok szinte teljesen elhagyták ezeket a településeket, csak Kutszakhata (Kutsakhta) faluban maradt meg néhány család.

Nagyobb oszét lakosságú falvakat főleg Sida Kartli (Shida Kartli) és Kakheti körzetében találhatunk, ahol a falvak többségében 200-250-en élnek, míg más körzetekben az oszét falvak lélekszáma általában nem haladja meg az 50-150 főt. Hagyományosan Bordzsomi (Borjomi) körzete kiemelkedett az ott élő oszét közösség nagysága miatt. Az 1989-es népszámlálás szerint tizenegy tisztán oszét falu volt Bordzsomi (Borjomi) körzetben, míg mára mindössze néhány oszét család maradt Didi Mitrabi faluban, Bakuriani településen (344 fő) és Bordzsomi (Borjomi) városban (215 fő).¹⁰

A másik tömbben élő oszét lakossággal rendelkező térség Mtskheta-Mtianeti, ahol 26 faluban laknak oszétok, bár a legnagyobb falu lakossága sem haladja meg a 150 főt. Akárcsak Sida (Shida) Kartliban, a népszámlálás alábecsülte az oszétok lélekszámát Mtskheta-Mtianeti néhány községében. Ez különösen a Duseti (Dusheti) körzet falvaira igaz: a 2002-es népszámlálás azt mutatja, hogy Duseti (Dusheti) néhány falujában fele annyi oszét él, mint amennyit mi terepmunkánk során találtunk, miszerint e falvak többsége vagy többségében vagy tisztán oszét lakosságú település. Ez igaz például Kodisztckáro (Kodistskaro), Zemo Suakhevi (Zemo Shuakhevi), Kvemo Suakhevi (Kvemo Shuakhevi), Kvitkirisztszkaro (Kvitkiristskaro) és Tszitszamura (Tsitsamura) falvakra, amelyek jelentős oszét közösségek, és másik három oszét falura, Karkusánira (Karkushaani), Akhali Burgulira és Dzveli Burgulira. Kazbegi körzetben ugyanakkor az oszét települések többsége teljesen kiürült; például a Truszo-szoros falvainak bejárásakor csak egy idős oszét nénit találtunk (Okrokana faluban), a közösség többi tagja az

1990-es években és 2005-ben már Észak-Oszétiába költözött. Tehát napjainkban a Truszo-szoros falvai teljesen elhagyatottak.

Különösen jelentős változások tapasztalhatóak Kvemo Kartli oszét településeiben. A népszámlálási adatok szerint öt faluban laktak oszétok: Tetri Tszkáró (Tetri Tskaro) körzetben – Alekszejeva (Alekseeva), Arkhoti, Csincsriani (Chinchriani), Gudarekhi és Vake községekben. Mindazonáltal azt felejtük fel, hogy az elmúlt években a teljes oszét lakosság elhagyta a környéket. Néhányuk házáat a kormány vette meg Szvaneti (Svaneti) és Adzsária (Adjara) környezeti menekültjeinek letelepítésére, míg a többi házat magánszemélyek vásárolták fel. Mindennek dacára kisebb számban még élnek oszétok a térség városában, 61 fő él Tetri Tszkaróban (Tetri Tskaro).¹¹ Hasonló demográfiai tendenciák figyelhetők meg számos más körzetben is: például Tszitelubáni (Tsitelubani) faluban, ahol körülbelül egy évvel ezelőtt a kormány felvásárolt házakat és öt deportált meskétiai török családot telepített vissza. Korábban, az 1990-es évek végén Adzsáriából érkezett környezeti menekültek telepedtek meg a faluban. Az IDP-k, országon belüli menekültek és migránsok oszét falvakba telepítése különösen Kakheti falvaiban lett jellemző. Például Picskhováni (Pichkhovani) községben (Akhmeta körzet) tizenegy házat vettek meg oszétoktól adzsáriai bevándorlók részére, míg Argokha körzetben tizenhat házat vásároltak meg szván bevándorlóknak. A helyiek szerint hasonló áttelepítéseket más falvakban is terveztek/terveznek.

Az oszétok integrációja a grúz társadalomban

A szovjet időszak óta az oszétok általában más etnikai csoportoknál jobban integrálódtak a grúz társadalomba. Amennyiben a társadalmi integráció meghatározó feltételeiként a grúz nyelvismeretet, a vegyes házasságokat és a grúzokkal való kapcsolatok gyakoriságát vesszük alapul, akkor az integráció szintje az oszétok körében egyaránt magas volt a korábbi dél-oszét autonóm régióban és Grúzia más régióiban is. Az 1990-es évek elején, a konfliktusok eredményeként egyre növekvő eltávolodás vált jellemzővé a Dél-Oszétiában élő grúzok és oszétok között: a mindennapi kapcsolatok lecsökkentek, míg a grúz nyelv közvetítő szerepét fokozatosan az orosz vette át. Mindennek dacára Grúzia más régióiban az etnikumok közötti kapcsolatokban nem következett be drámai változás, az oszétokat az 1990-es évek elején sújtó tömeges elnyomás és kivándorlás ellenére sem. Egyes körzetekben az integráció olyan mértékű, hogy már nyelvi és etnikai asszimilációs folyamatok fedezhetők fel. Azonban ebben a tekintetben a kép falvanként és körzetenként változik.

A magas fokú integrációra, néhány esetben asszimilációra, valószínűleg a grúz lakossággal való közvetlen együttélés miatt találhatunk példát Sida (Shi-

da) Kartliban, a legnagyobb oszét lakossággal rendelkező régióban. Az oszét nyelvtudás, amely kulcselem az oszétek önmeghatározásában, ma már leginkább csak az idősebb korosztálynál található meg, akik egyaránt beszélnek grúzul és oszétul. Az esetek többségében a fiatalabb generációk ugyancsak értenek oszétul, de az egymás közti kommunikációban is a grúzt részesítik előnyben. Mindazonáltal ebben falvanként eltérések figyelhetők meg. Az oszét nyelv, talán nem meglepő módon, összehasonlításképpen jobban megőrződik a Kaszpi (Kaspi) körzet északi részén, Akhagori oszét falvaival határos vidékén (Pantiani, Vake és Goraka), valamint a Gori körzet legrégebbi oszét falvaiban, Tszitelubániban (Tsitelubani), Zadiantkariban és Reneben. Ugyancsak viszonylag jól megmaradt az oszét nyelv Kareli körzet oszét falvaiban, különösen Elbakiani községben, amely feltehetően elzártságának és megközelíthetlenségének köszönhetően egészen jól őrzi ma is az oszét kulturális hagyományokat. Ez a falu azért is figyelemre méltó, mert – ritka kivételként – példa a grúz asszimilációra az oszét kulturális környezetben: a falu lakossága (a többség az Elbakidze családnevet viseli), amely eredetileg Racsából (Racha) származik és a 19. század közepén telepedett át Tszera (Tsera) faluból a Kareli körzetbe, és annak hatására, hogy oszét környezetben élnek, önmagukat grúz történelmi származásuk ellenére, inkább oszétként azonosítják be.¹²

Meg kell jegyezni, hogy számos faluban, ahol az oszét identitás jellemzői már teljesen kivesztek, az oszét ősök tudatát máig őrzik. Ezeket a falusiakat ráadásul a szomszédságban élő grúzok és más népcsoportok tagjai is oszétként tartják számon,¹³ bár amennyire a jelenlegi integrációs/asszimilációs folyamat folytatódik, hamaros a Sida (Shida) Kartli régió teljes oszét lakossága elveszti megkülönböztető oszét identitását. Az oszét nyelvhasználat látványos hanyatlása mellett az a tendencia is megfigyelhető, hogy az oszét családneveket grúzokra váltják fel, amely folyamat már a szovjet időkben elindult, de a '90-es évek elején gyorsult fel. Amíg a szovjet időkben ez a folyamat leginkább békés és önkéntes volt, addig a '90-es években, a nacionalista politikai fordulatot követően, erőszakosabb intézkedések születtek annak bátorítására, hogy az oszét családneveket grúzra cseréljék le. Ma Sida (Shida) Kartli minden körzetében az ott élő oszétek abszolút többségének grúz végződésű (-svili, -dze; -uri) családneve van, bár vannak ritka kivételek oroszos végződésű oszét családnevekre is (-ov/-ova), kevés számban Tszitelubani (Tsitelubani), Gamdliszkaró (Gamdlistskaró), Zadiantakári, Kintszviszi (Kintsvisi), Akháli Khurvaléti, Patara Khurvaléti és Szakadagiano (Sakadagiano) községekben. Azok, akik valamilyen oknál fogva nem változtatták meg családnevüket vagy viszonylag friss ('80-as években érkezett) betelepülők Dél-Oszétiából, még nem mentek keresztül a grúz kulturális környezet asszimilációs hatásain.

Némileg eltér a helyzet az oszétek integrációs szintjében Grúzia más régióiban. A Kazbegi körzetben élő oszétek például sokkal inkább megőrizték

különálló oszét identitásukat, ami még a fiatalabb generációknál is jellemző oszét nyelvtudásban és oszét családneveik megőrzésében érhető tetten. Ezenfelül egyes falvakban a grúz nyelvtudás is igen alacsony. Ami a grúz nyelvtudást illeti, hasonló a helyzet a Bordzsomi (Borjomi) körzetben az oszét Didi Mitarbi faluban, bár a bordzsomi oszétoknak sokkal inkább, mint a Kazbegi körzetben, grúz családneveik vannak. A Sida (Shida) Kartliban élő oszét lakosságtól való igen jelentős eltérés talán a bordzsomi és kazbegi körzetekben élő oszét falvak elszigeteltségével és azzal magyarázható, hogy kevesebbet érintkeznek a grúz lakossággal.

A Kakheti régióban az oszétok nyelvi-etnikai integrációja/asszimilációja körzetenként változik. Akhmeta, Telavi, Kvareli és Gurdzsáni (Gurjaani) körzetekben az oszétok nagy számban asszimilálódtak kulturálisan és nyelvileg grúz környezetükhöz, ez a folyamat már a szovjet időszakban elindult. Akárcsak Sida (Shida) Kartliban, a grúz fokozatosan átveszi az oszét nyelv helyét és az oszét családnevek is csak néhány faluban őrződnek meg (Telavi körzetben Dzsugáni (Jugaani) és Kvareli körzetben Tszinkántszeri (Tsikaantseri) és ott is elenyésző számban. Ezzel ellentétben a Lagodekhi körzet oszét falvaiban az oszét identitást és különállásukat viszonylag jól megőrizték: ez igaz Lagodekhi körzet hat oszét falvára (mind-egyik községben az oszét lakosság aránya meghaladja a 80%-ot) – Aresperáni (Areshperani), Zemo Bolkvi, Pona, Dona, Kvemo Khecsili (Kvemo Khechili) és Zemo Khecsili (Zemo Khechili) – ahol nemcsak az idősebb korosztályok őrzik az oszét nyelvet, hanem a fiatalok körében is ez a kommunikáció nyelve. Ebben a tekintetben Aresperáni (Areshperani) és Pona falvak emelkednek ki különösen. Mindkét faluban őrzik az oszét családnevvégződéseket is. Az ok, amiért ezekben a falvakban az oszét identitás megmaradt, még a szovjet időkől származó gyakorlat, hogy a helyi iskolában tanítják még az oszét nyelvet. Mindkét falu általános iskolájában kötelező az oszét nyelvtanulás (az 1–4. osztályban heti négy órában, az 5–11. osztályokban heti három órában). Az oszét nyelvtanítás Lagodekhi körzet két községében kivételes gyakorlat, és sajnos egyértelműnek látszik, hogy amennyiben külön intézkedést nem hoznak ezen a téren, az oszét nyelvismeret és nyelvhasználat teljesen el fog tűnni a közeljövőben a grúziai oszétoknál. Számos oszét faluban olyan mély a grúz kulturális környezetbe való integráció vagy asszimiláció, hogy még az oszét nyelv megőrzésének igénye sem jelenik meg az oszét közösségekben, emiatt nyilvánvalóan a kormány felelőssége, hogy külön intézkedéseket kezdeményezzen az oszét kulturális örökség megőrzése érdekében, különösen a nyelvtanulás és az oktatás területén.

*Migrációs folyamatok az oszét közösségben
és a 2008-as orosz–grúz háború hatása az oszét–grúz kapcsolatokra*

Az oszétek tömeges elvándorlása Grúziából a '80-as évek végétől, a grúz nacionalista politika által gerjesztett konfliktusok miatt indult meg. A '90-es években az oszétek elvándorlása gyakorlatilag minden oszét falut érintett. Kutatásunk során kiderült, hogy minden oszét falu lakosságának 10–50%-a elvándorolt a '90-es évek során, legtöbbször Észak-Oszétiában telepedett le. Ahogy azt fentebb láttuk, az oszétek elvándorlása azóta is folytatódott, ez látszik abban is, hogy a 2002-es népszámlálás óta is jelentősen csökkent az oszétek száma. Ám ellentétben a '90-es évekkel, ennek a kivándorlásnak nem kényszer vagy valamilyen elnyomás az oka. Amint azt a kivándoroltak rokonai elmagyarázták, a kivándorlás fő oka a nehéz szociális helyzet és a kilátástalan munkanélküliség volt, aminek egyik lehetséges ellenszere az oszétek számára az áttelepülés volt Észak-Oszétiába. Az orosz–grúz határ 2006-os lezárása előtt szezonális vándorlást lehetett megfigyelni, de a határ lezárása után az idénymunkások döntő többsége azt választotta, hogy inkább Észak-Oszétiában marad. Általánosságban azért választották az oszétek Észak-Oszétiát, mert majdnem minden grúziai oszét családnak élnek rokonai ott és könnyebb egy ismerős környezetben új életet kezdeni.¹⁴ Azok, akiknek nincs rokonsága Észak-Oszétiában, azzal próbálnak segíteni életkörülményeiken, hogy amennyiben nem költöznek Oroszország más régióiba, inkább grúziai városokba próbálnak beköltözni. Hasonló tendencia figyelhető meg a grúz falusi lakosság körében is, amikor a vidéki élet megélhetési gondjai elől a városokba, különösen Tbiliszibe költöznek. A terepmunkánk során készített adatfelvételtől egyértelműen kiderült, hogy minden faluban legalább 10%-kal csökkent a lakosság száma a 2002-es népszámlálás óta.¹⁵ Ez a csökkenés nem csak az oszéteket, hanem a grúzokat is érintette.

Ma a grúziai társadalom, valamint a nemzetközi szervezetek és megfigyelők érdeklődésének középpontjában egyaránt az a kérdés áll, vajon éri-e hátrányos megkülönböztetés vagy üldöztetés az oszéteket Grúziában a 2008-as orosz–grúz háború óta? Az aggodalmakat megerősítették a folyamatosan érkező, egymásnak ellentmondó (gyakran orosz forrásból származó) jelentések az oszéteket Grúziában érő elnyomásról, üldöztetésről. Terepmunkánk során kifejezetten arra törekedtünk, hogy a grúz és az oszét lakosság körében egyaránt ellenőrizzük a hátrányos megkülönböztetésről szóló jelentéseket, azonban ilyen diszkriminációs esetekkel nem találkoztunk. Az Európai Unió grúziai ellenőrző missziója (European Union Monitoring Mission in Georgia – EUMM) hasonlóan nem talált igazolható eseteket a jelentésében.¹⁶ Egyedül Kakheti vidékén mondták el, hogy számos család ment el Tszitszikantszeri (Tszitsikaantseri), Aresperáni (Areshperani), Argokhi, Picskhováni (Pichkhovani) és Koreti falvakból. Ám ennek okát nem a háborús konfliktusban talál-

ták meg, hanem korábbi döntésüknek megfelelően települtek ki ezek a családok Észak-Oszétiába. Aresperáni faluban találkoztunk két családdal, akik még a háború kirobbanása előtt, 2008 júliusában adták el házukat és Vlagyikavkazba készültek költözni, de a Grúzia és Oroszország közötti diplomáciai kapcsolatok felfüggesztése olyan komoly utazási nehézségekhez vezetett, hogy egyelőre ideiglenes lakóhelyükön maradtak.

Ami az etnikumok közötti kapcsolatok alakulását illeti, nem lehetett jelentősebb változásokat érzékelni a háború óta. A hétköznapokban a grúz–osztét kapcsolatok ugyanolyan békés és barátságosak, mint korábban. Mindkét etnikai csoport tagjai egyformán értékelték a háborút – az orosz kormány kísérletét látták benne arra, hogy elfoglaljon és leromboljon egy független államot. Egyetlen kérdésben van különbség a két megközelítés között: az oszétok óvatosabban és mérsékeltebben ítélik meg az oszétok kapcsolatait Oroszországgal. Egészen a közelmúltig az oszétok az orosz határon átnyúló élénk kereskedelmi és társadalmi kapcsolatokat tartottak fent. Így az Oroszországgal való kapcsolatok megromlása számukra jövedelemcsökkenést okozott és megnehezíti a határon átnyúló rokoni, baráti kapcsolattartást.

Bár a hétköznapi élet szintjén a grúz–osztét kapcsolatok a háború után is szorosak és barátiak, a háború hatását világosan érzékelni lehet abban az óvatos és félelemmel teli légkörben, ami az osztét közösségekre telepedett azóta. Az interjúalanyok többsége bizonytalan volt a jövőt illetően, a '90-es évek eleje nacionalista konfliktusainak rémképe kísérti őket újra, és az osztét lakosság egy része félelemmel és aggodalommal tekint a jövőbe, s a katonai összecsapások kiújulása esetén nem éreznék magukat biztonságban. Ez a jövővel szembeni bizonytalanságérzet megerősíti bennük az Észak-Oszétiába való áttelepülés és a családi egyesülés utáni vágyat. Ezért az orosz határ megnyitásával és a kommunikációs kapcsolatok helyreállításával valószínűleg méginkább nő majd a kivándorló oszétok száma.

Az ECMI tevékenysége

Az Európai Kisebbségi Központ (European Centre for Minority Issues – ECMI) programjai Grúziában a nemzeti kisebbségek társadalmi integrációjának és társadalmi védelmének előmozdítását célozzák. 2004 óta, amióta az ECMI teljes körű tevékenységét elindította Grúziában, fő prioritása volt, hogy azoknak a régióknak az integrálódását segítse elő, mint Számtszke-Dzsavakéti (Samtske-Javakheti) és Kvemo Kartli, ahol többen élnek a nemzeti kisebbségek. Ennek megfelelően támogatást kapott a civil szervezetek hálózatainak kialakítása, ami Számtszke-Dzsavakétiben (Samtske-Javakheti) a Dzsavakéti Polgári Fórum és Kvemo Kartliban a Tszalka Polgári Fórum létrehozását eredményezte. Idővel ezek a struktúrák híddá váltak a régiók és a

központ között, hatékonyan tudták a helyi problémákra felhívni a központi kormányzat figyelmét. Ezeknek a fórumoknak a sikere arra indította az ECMI-t, hogy más régiókban is hasonló tevékenységeket kezdeményezzen, beleértve olyan régiókat is, amelyekben a nemzeti kisebbségek aránya viszonylag alacsony és ahol a társadalmi integrációra nem sok kormányzati figyelem jut. Ahogy az előző bekezdésekben láttuk viszonylag nagy oszét közösségek élnek Sida (Shida) Kartli és Kakheti régiókban. Figyelemmel erre, az ECMI 2010-től támogatja a nemzeti kisebbségi hálózatok/tanácsok kialakítását mindkét régióban, amelyekben nemcsak az oszétokat, hanem más nemzeti kisebbségek képviselőit is bátorítjuk a részvételre. Valójában az aktív részvétel és a tagság az ilyen fórumokon különösen fontosak az oszét közösség számára, akkor is, ha viszonylag nagy számban élnek oszétok ezekben a régiókban; a civil társadalmi folyamatokban elenyésző számban vesznek részt, nincsen olyan oszét civil szervezet, amely az oszét kulturális identitás megőrzését támogatná. Az oszét közösségben tartott találkozók alkalmával az ECMI felvetette, hogy ilyen tanácsokat kellene létrehozni és az ötlet nagy tetszést aratott. Ennek megfelelően egy ilyen kezdeményezés összhangban van a grúz kormány 2009 májusában elfogadott, a nemzeti kisebbségek társadalmi integrációjáról szóló akciótervével és koncepciójával, miszerint nemzeti kisebbségi tanácsokat kellene létrehozni Grúzia hat régiójában (Szamtszke-Dzsavakéti (Samtske-Javakheti), Kvemo Kartli, Kakheti, Sida (Shida) Kartli, Imereti és Adzsária). Az ECMI célja, hogy aktívan együttműködjön a grúz kormánnyal a tanácsok életre hívásában.

(Fordította: Vizi Balázs)

Jegyzetek

- 1 <http://www.mra.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=210> (letöltve 2010. 05. 24.)
- 2 <<http://www.unhcr.org/cgi-bin/txis/vtx/page?page=49e48d2e6>> (letöltve 2010. 05. 24.)
- 3 European Centre for Minority Issues [Európai Kisebbségi Központ], L.: <www.ecmi.de> (a Szerk.).
- 4 Az erre vonatkozó részletes, település szintű táblázat közlésétől helyhiány miatt el kellett tekintenünk, de a táblázat elérhető itt: <http://www.ecmi.de/download/working_paper_45_en.pdf> (letöltve 2010. 05. 24.) (a Szerk.)
- 5 Ezekhez kapcsolódóan L.: Chichinadze, Z.: *Resettlement of Ossetians in Kartli and Georgian input: A Historical Review* (Khelovneba, Tbilisi, 1990); Jaoshvili, V.: *The Population of Georgia* (Metsniereba, Tbilisi, 1996); Totadze, A.: *Ossetians in Georgia: Myth and Reality* (Universal, Tbilisi, 2006); Togoshvili, G. – Bagrationi, Vakhushiti: *On Ossetians*

- and Ossetia* (Ivane Javakhishvili Institute of History, Ethnography and Archeology Metsniereba, Tbilisi, 1977); Sosiashvili, G.: *German Travellers on Ossetians* (Universali, Tbilisi, 2007); Topchishvili, Roland: *Georgian-Ossetian Ethno-Historical Essays* (I. Javakhishvili Institute of History and Ethnology, Tbilisi, 2006); Gagloyti, Yu.: *Alans and Issues of Ethnogenesis of Ossetians*. (Metsniereba, Tbilisi, 1966); Tskhovrebova, Zamira: *Toponymy of South Ossetia in Written Sources*. (Metsniereba, Tbilisi, 1979).
- ⁶ Ebben a számban a gori és akhalgori körzetekhez tartozó Didi- és Patara Liakhviszorosok falvai is szerepelnek, amelyek ekkor még a grúz kormány ellenőrzése alatt álltak.
- ⁷ Összhang Grúzia jelenlegi adminisztratív-területi felosztásával, Akhalgori körzet a Mtskheta-Mtianeti régió részét képezi, viszont a 2008. augusztusi háború során a grúz hatóságok elvesztették a terület feletti irányítást, ami lehetetlenné teszi, hogy a körzetre vonatkozó adatokat értékeljük. Ennek következtében kihagytuk az Akhalgori körzet adatait a táblázatból, és jelen tanulmányban csak azokat a falvakat számítjuk ide, amelyek felett a grúz kormány *de facto* hatalmat gyakorol.
- ⁸ Ez a szám nem foglalja magában a Didi és Patara Liakhvi, valamint Akhalgori körzetek oszét népességét.
- ⁹ Név szerint (angol nyelvű átírásban) Kvemo Shavshvebi, Tsitelubani, Didi Khurvaleti, Natsreti (Gori körzet), Gamdlistskaro, Zadiantkari, Zemo Rene, Nigoza, Kvemo Rene, Karapila, Tvaurebi, Khviti, Goraka, Vake, Pantiani (Kaspi körzet), Elbakiani and Kintsvisi (Kareli körzet) (*a Szerk.*).
- ¹⁰ A 2002-es népszámlálás adatai szerint.
- ¹¹ A 2002-es népszámlálás adatai szerint.
- ¹² Ezt az információt támasztja alá a Grúz Tudományos Akadémia Történeti és Etnográfiai Intézetének igazgatója, Giorgij Melikisvili egyik 1991. július 15-i kutatási feljegyzése, amelyet a gori illetőségű Kazbeg Elbakidze kérésére végzett kutatása után adott ki.
- ¹³ Sida Kartliban az azeriek a másik jelentős, egy tömbben élő etnikai csoport, ők Tedocminda (Tedotsminda), Levitána (Levitana) (Gori körzetben), Szakadagiano (Sakadagiano), Khidiszkuri (Khidiskuri), Akhalszopeli (Akhalsopeli), Kaloubani, Perma és Csangilari (Changilari) (Kaszpi körzet) falvakban élnek leginkább.
- ¹⁴ Ennek leginkább az az oka, hogy a rokonok közül sokan már a '90-es évek elején átköltöztek Észak-Oszétiába.
- ¹⁵ L. a melléklet (melyet terjedelmi okok miatt itt nem közlünk) adatsorait: <http://www.ecmi.de/download/working_paper_45_en.pdf> (letöltés 2010. 06. 15.)
- ¹⁶ EUMM Thematic Report on Ethnic Ossetian Minorities in GEO TAT and Ethnic Georgian Minorities in SO/ABK, February 2009.